

వైద్యకల్యాణభిక్ష

“ ఆహ్లాదకావ్యము ”

“ విద్వాన్, కవిచంద్ర ” కోట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి.

“ విద్వాన్ ” కోట సత్య రంగయ్య శాస్త్రి.

ఆంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్,

సుదరాసు.

తెనాలి.

జిమ్మర్ల కాఫీరెట్]

1946

[మొ 0-8-0

No. Copice, 2000. First Edition. February, 1946.

కానుక

శ్రీ సరస్వతీ గిరిజాప్రసిద్ధి నామ
దీప్తి జెన్నారు భారత దేశమాత!
“కర్మక ప్రబోధ” మనెడి ఖండకావ్య
మప్పగింతుము నీచరణాబ్జములకు,

— రచయితలు.

రైతుల జీవితము న్యాయంగా అనందమయంగా వుండాలి. వారి సకువులు ప్రపంచమందంతటా శృంగారానికి కేరొందినవి. వారి గ్రామాలా వేలకొలది సంవృతాలనుండి స్వరాజ్య ఆశయాలు. ఆచార్యాలు పొందియున్నవి. వారి భూమిలా, నాగేశ్వర, సామియసిలా. పంటలకలయిరా, పుష్పల రత్నంబళాలా, పండ్లు పంటల బంగారపు, వెండి, రాగి, కొండలా ప్రపంచ భాగ్యరాసులలో ప్రధానస్థాన మలంకరించుచున్నవి.

ఇంత వున్నా లాభమేమి? మన రైతాంగపు దౌర్భాగ్యము, నిరక్షరాస్యత, రాజకీయ దౌర్బల్యము ఆర్థిక బానిసత్వముపోవాలి. పోవాలంటారు మన కవులు. యీ బాధల కిక అంతులేకుండా యున్నది. అదే స్వరాజ్య సంపాదన అదే. ఆ స్వరాజ్యమును రైతుమాలి ప్రజారాజ్యముగా మార్చుకొనుటయే! రైతులు రాజ్యాధికారమును పొందాలి. అనుభవించాలి; తదితర శ్రామికులను రక్షించుకోవాలి; వారి సహకారాన్ని సంపాదించుకోవాలి. అప్పటి భారతదేశానికి నిజమగు, విండైన రక్షణ. ఆనందము సంప్రప్తమగును. మన రైతాంగమున కాశిపుల బాధలు తొలగాలి. తగ్గాలి. పండించే పంటలు పెంచాలి. భూములు కాగుగా పండాలి; మాగాణి నగులు పెంచాలి; పండిన పంటల ధరలు పెంచాలి; పారిశ్రామిక వస్తువులన్ని చౌకగా దొరకాలి. న్యవసాయ కూలీలకు అనుదిన అవసరాలు తృప్తిగా తీరాలి. గ్రామాలు సర్వసాభాగ్యవంతము, విజ్ఞానమయంకావాలి. రైతాంగ జీవితము ఆశాజనకం, ఆనందదాయకమవాలి యింక యెన్నో అవసరాలున్నాయి.

యివన్నీ తీరాలంటే యిప్పుడు రైతాంగిన్ని నీసింప చేస్తూ యున్న, జమీందారీ పెత్తనం, షాహుకారి అధికారం, అందరి దోపిడి

ధానం, పారిశ్రామిక వర్గాలు, దేశాల ఆన్యాయంపు ఆధిక ఆధిక్యత తొలగి పోవాలి. పుట్టినవారికెల్లా, తిండి, గుడ్డ, యిల్లు యింత బాధల నుండి రక్షణ, వయస్సులో నున్నవారికెల్లా యుక్త్యాగం, విశ్రాంతి, విజ్ఞానం అవసరం. యిట్టి యెలా సాధనమౌతాయి? రైతు కూలి ప్రజారాజ్య స్థాపనయితేనే! అందులోనూ యే వ్యక్తివద్దం తదితర శ్రామికవర్గముల బాధించుటలేనే!

అంతే పతితదేశాలు స్వతంత్రం బొందాలి; ఆవి్వి సాంధ్యేయపం ధాన నడవాలి. అందులకే యీ సోదరకవుల మృదుమధుర కర్నక ప్రబోధమగు గేయములు అవసరము.

ధీల్లీ, } (సం! రంగ.)
26-1-'46 }

మా యీ జమిన్ ప్రాంతాల రైతులు తమ శక్తి సామర్థ్యాలు తెలిసికోలేక వెనుకబడియున్న కాలంలో యీ కోట సోదర కవుల మృదుమధుర కర్నక ప్రబోధం నూత్న చైతన్యాన్ని కలిగించింది. అందుకే ఓ రైతు కవి! అన్ని సత్య రంగయ్య శాస్త్రిని ప్రబోధిస్తాం.

నెల్లూరు జిల్లా జమిన్ రైతు సంఘం,

17-1-46.

ర వి పా టి మ హా న ం ద,
కార్యదర్శి.

అ గ్రంథములు

శ్రీ తెన్మతం రంగాచార్యులుగారిచే పరిష్కరించిన

శ్రీమద్రామాయణము - బాలకాండ ... రు. 2 అ. 8

టీకా - తాత్పర్యసహితం - సుందరకాండ ... 6 0

యుద్ధకాండ (రెండు వాల్మీకీలు) ... 14 0

పాండురంగమహాత్మ్యము (తెనాలి రామకృష్ణశాస్త్రి) 3 0

పద్మపురాణోత్తరఖండము ... 4 0

శ్రీధర్మార్థ భాండాగారము ... 2 8

సంగీతానంద రత్నాకరము ... 1 8

పరమానంద - గురువు కథలు ... 0 8

చమత్కార చింతామణి ... 0 8

బృహదైవ్య రత్నాకరం ... 4 8

శ్రీ జాతకము ... 0 10

స్వర శాస్త్రము (స్వర చింతామణి) ... 1 12

చాటువులు - మాధన పెద్దివారి ... 1 0

అచ్చులలో వున్నవి :—

జాతీయ గీతాలు ... 0 4

కర్షక ప్రబోధము ... 0 8

ఇష్టగోష్ఠి ... 0 8

గాంధీ జీవితము

జవహర్లాలు జీవితము

ఆంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్,

మద్రాసు,

తెనాలి.

కర్షక ప్రబోధము

ఒక వృషభం బెళంకరున కొక్కటె ధేనువు వ్రజికి హలం
 బాకటి మోరేవతీచిఘన ; కున్నవి నీనిలయంబునందు తె
 క్కను మితిమీలు గో వృషభగాఢ హలస్మృతి గైతుబిడ్డ ! నీ
 విచార యధికుండవైతివి సురేకు గిరీకుహలీకు లందరన్.

శ్రీరత్నము.

కిముపి : కిముపి :—

ఈ కౌవ్యము నిండకౌవ్యము. కావ్యానికి ఒకనాటిలక్షణాలు వేరు. ఈ నాటి లక్షణాలువేరు. లక్షణాలు వేరువేరుగా ఉన్నా కౌవ్యతకు భంగపాటు రాదనే నిశ్చయము. ఈ నవకాల సారస్వతేయులకు లేకపోలేదు. దీని కవయితలు కనిగిరి నివాసులు కవి చంద్రబిరుదాంచితము విద్వాంసులు. రచనా ప్రవీణులు శ్రీ కోట సోదరులకులు. ప్రకటితములు అప్రకటితములు వీరి గ్రంథములు చాలా ఉన్నవి. వీరిలో కొన్ని కౌవ్యములు, కొన్ని నవలలు, కొన్ని నాటకములు, కొన్ని శతకములు ఇంకను కొన్ని కొన్నిరకములు. వివిధమార్గాలలో తమ వాక్కులను అనేకులు ప్రసరింపజేయుడము ఆలవాటుగా ఉన్నది. వీరికిని అదికలదు.

శ్రీకన్యారబా - మాతృశ్రీ - రాజరాజేశ్వరి - కన్యకాంబిక - మార్తండ లింగప్రభు - రాజయోగిని - కనిగిరిద్వర్గము - వరూధిసీ విలాసము - కర్ణక ప్రబోధము - ఇంకా ఈ దృశ్యములు ఈకోట కవులు రచించిన కృతులు. బాదిలి పౌరులు సాభిమానముగా కవి పండితులను పత్కరించుటకు ఆలవాటు పడిన సమృద్ధులు. కోట సోదరులకు కవి సమ్మోహమిచ్చి పొదిలి వాసులు భావుకత్వము పొందుపుకొన్నారు.

అల్పకాయముయిన ఈ కౌవ్యములో ఒకానొక విశిష్టరమ్యభావము భావ్యమానమగుచుగా లక్ష్యమయింది. తెలుగు సారస్వతం బహుశంగా ఉంది. దానిరూప నిర్ణయించే సాధానికి నానాచృష్టులకు ప్రసరింపజేడూలి. ఇట్లా అసంక్షేపంగా మాస్తేనే కొంతవరకయినా స్వరూపజ్ఞానం కలుగుతుంది. ఒక దృష్టితో ఒక చాసని కొదవదము కానిపని. సారస్వత విజ్ఞానము సర్వవరాలను అందు బాటులోలేని దినాల్లో

విజ్ఞానాశ్రయముగా ఉన్నవాళ్ళు వెలియించిన సారస్వతము తదితరులకు ఉపకరించేది కాలేదని అనడము యుక్తవాక్కుకాదు. ఏ కవి అయినా కాలప్రభావితుడు కాకపోడు. ఎలాగా కాలచక్రంలో ఒరు మునుబోతూ ఉన్నా స్వరూపత్యాగం చెయ్యదు. ఏ విధముగా నయినా తన ఉద్దిష్టాన్ని నిశ్చయించేసికొంటూ లోకకాలాలకు ఉపకరిస్తాడు. ప్రకృత కవయితలను పాఠకులు ఈ విధముగా చూడవచ్చు.

ఈ కావ్యము కర్నక ప్రబోధము. దీనిలో కవులు తలచిన ముఖ్యంగాములు ఇవి. రైతు ప్రబోధము. కష్టవిచారణ - ఉపదేశము - గర్వాణము - కావ్యములో ఇవి దేనికి? ఇవి కావ్యత్వమును సంపాదింపగలవా? అని కొందరి సంకీర్తి. వారి సంశయము వారి దృష్టిలో సముచితము. అస్మదీయుల సారస్వతములో ఒకప్పుడు బ్రాహ్మణ యుగము ఉంది. ఆపుడు ఏ కవిత అయినా బ్రాహ్మణ సంప్రదాయ ధర్మవ్యవహార విహార వ్యావహారికములతో నిండి ఉంది, త్రితీయయుగము కుదింపుపొందిననాడు వారి వారి విలాసవిహార విశ్లేషవిస్తృతులు కూర్చు పొందినవి. వర్తకయుగము కవితలో రావలసిన సమయములో ఇతర జాతులు నిద్రాణములు కాకుండా ఉండడముచేత అర్థికవిధానము అధికంగా మార్పుపొందడముచేత కేవలవైశ్య వ్యవహారములు కవితలో రాలేదు. సమకాలంలో వైశ్యయువకులు కవితాప్రియులు కాకపోవడమున్ను హేతువు. అర్థికసమత్వము విజ్ఞానసమత్వము కలగనిదే సర్వ వర్ణిణముగా అభ్యుదయం కలగదు. రైతువర్గాలలో ద్విజేతరులలో కొందరుమాత్రము ధనికులైధనిక ధనికులై ఉండడము మూలానా అవి పెట్టనివోటగా కర్నకాభ్యుధయానికి అడ్డువచ్చింది. కనుక కవితలో కర్నకయుగము ప్రతిఢిలంపవలసిన అవసరంకలిగింది. ఈ అవసర విశేషమును అందించేదే ఈ కర్నక ప్రబోధము.

“ధర్మమోక్షాలు పురుషారాలుకావు. అర్థకామములై అసలు పురుషార్థాలు. అందు లోనూ అర్థపురుషార్థమే మహాపురుషార్థము. అసలు

ధులయినవాళ్లు ధర్మమోక్షాలు నిబంధిస్తూ కవితలు వ్రాస్తారు, " ఆనే భావం ముదురుతూ ఉన్న ఈ దినాలలో కవితాచక్రం ఏదోవిధంగా తిరుగుతున్నది, సత్యజలం సరిగాలేక భావదౌర్బల్యం పట్టినవాళ్లు జాతీయ ధర్మవివేకం న్యూనీకరించుకొన్నవాళ్లు ఎన్నివిధాల అన్నప్పటికీ భారత జాతికి పునర్వివేకవి కావాలనేదేమయినా కలగడానికి చైత్రజాతీయ భావ భరితమయిన కవితరావాలి. కర్నక చిత్రవృత్తులు విశదంకొవాలి. అందుకై ఈ కావ్యం యత్నిస్తున్నది.

ఇది ఎవరికి? ఆక్షరము సరిగా నోటపట్టలేకుండా ఉన్న కర్నకులకు ఇవెందుకు? ఇది ప్రప్రవృత్తప్రశ్నమరాదు. మేము కర్నకులంకాదు. అని అనుకొనేవారి భావాలలో కొంతపరివర్తనం అవసరం. ఆ పరివర్తన సంపాదనకే ఈ ప్రయత్నము. అది జరిగితే జాతివికాసంకలుగుతుంది. కనుకనే నవకాలంలో అంగసమారాధనం చేసేయవలసింది దీన్నిపరిచే అవకాశాలు కలుగజేసికొవాలి. దీనివలన వారికి అనుకూలంగా భావంలో కర్నక చిత్రభావాన్ని అనుమోదించగల మార్పు కలుగుతుంది. అప్పుడు సామరస్యం ఉదయించడానికి పీటఉంది. సాత్యగ్రంథ, నిర్ణేతలున్నా ఈ అంశమును గుర్తుపెట్టుకొనడము సముచితము.

ఇదొక విధానయంత్రయంగము. సూక్ష్మాలుగా యధానంతరము గొప్పమాక్కు సారస్వతంలోకలుగుతూ ఉంటుంది. మొదటి మహాయుద్ధం ఆయిన తరువాత వచ్చిన పరిణామఫలాన్ని నేటిదాకా సారస్వతంలో మనము అనుభవిస్తున్నాము. ఈ రెండవయుద్ధం ఆయిపోయింది. కాని తద్వేగం మనలో పోలేదు. దీని తరువాత జరిగే మహాపరిణామం ఏ విధంగా ఉంటుందో మనంచెప్పలేము. ఎంతో మార్పు వచ్చి తీరుతుంది. అప్పుడు జాతి సర్వపతితం కాకుండా ఉండడానికి సర్వవర్గీణ మయిన వివేక వికాసం ఉండాలి. దానికి తగిన చిత్రవ్యాకోచమున్నా కావాలి. ఇటువంటి మహాద్యమంలో ఎందరో కవులై

శ్చవిధానం సారించాలి. ఆ విధానంలో అడుగుపెట్టూ కవితా ప్రసారం చేస్తూ ఉన్న కొట సోదరకవులను హర్షముగా అభినందిస్తున్నాను. సాహిత్య అక్షణాలనుచెప్పి వాని సమన్వయము ఈ పుస్తకంలో ఏవిధముగా ఉన్నదో ప్రదర్శించడము నాకంత రుచిగా ఉండదు. అక్షర విజ్ఞానం సంపాదించిన హృదయలు, స్వసంపాది మధురంగా అత్యుస్వాదం చేస్తారు. ఆస్వాద విధానానికి ముందుగా ఒక కుంచికను మాత్రం నాయా మాటలలో విని వేదనంచేకాను. ఈ కర్షక ప్రబోధం యువహృదయాలలో నవచైతన్యాల కలిగించాలని ఆశిస్తున్నాను. ఇక కవితా స్వాదంచేయదలచిన పఠితలకు నేను నేనుగా అడ్డు ఉండ నక్కరలేదు. ³

(శ్రీ) మాధవరామశర్మ,

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు : గుంటూరు.

కాలి : ౧౯౬౩ ఫిఫ్థ పువ్యము

మ న వి

“భిన్నరుచిర్మిలోకః” అన్నట్లు కవులలోకూడ వేర్వేరు అభి
 మతములుండును. కొందఱు భావాధిక్యత అభిమానము. మఱి కొందఱు
 శైలి యిష్టము. వ్యక్తియందు, అవ్యక్తముగా అంతర్లీనమైయున్న ప్రతి
 భవే, కవిత్వమంటారు. కవిత్వము భావరూపము. దీనికి కొలమానము
 లేదు. కవిత్వము ముఖ్యాంగము ప్రతిభ. ఇది లేనివాడు, కైతలల్లలేని
 వాడు. ప్రతిభ జన్మాంతరీయత పోలదు. కంటియందు పాప, మధు
 పులో మామర్యము లేనమైనట్లు కవియగు కవిత్వము కలసియుంటుంది.
 నేటికాలంలో కవిత్వము సర్వలకు అందు బాటులోనుండేలాగు రచించ
 వలెను. కవిత్వము వ్రాసేవారు నేడు భిన్నభిన్న నామములతో వ్యక్త
 మునిస్తున్నారు. ఈ భిన్నత ఉపాధి భేదంతో ఏర్పడిందే కాని కవిత్వ
 మంతా ఒకటే.

మనవారు నేటి కవిత్వమును కొందరు భావకవిత్వమని, నవ్యకవి
 త్వమని, పిలువ సాగినారు. ఈ భావకవిత్వము, మన ప్రాచీన శతకము
 లయందూగి యున్నదేయని మనవి చేస్తాము. నేటి రచన విశ్వజననదృష్టి
 కలికి భావస్థితిలో గాలువారాలి. సత్యజ్ఞానోచ్ఛవంకాని రచనలు కాల
 చాహినిలో కలసిపోతాయి. కావ్యమునకు జీవం ధ్వని. కావున నేభార
 తీయ గృహధర్మ ప్రతి బింబితమైన ధ్వని. ప్రధానమైన రామాయణము
 ఏకాలానికి నశింపనిది.

మన భారతభూమి రత్నగర్భ, ఆమె ప్రజకుమారుడు రైతు.
 అన్న వస్త్రానులకు ఏలాటి లోటురానీకుండా సాకుతుంది మన భారత
 మాత. అదంతా కృషీవలసి కష్టమే. కాని ప్రపంచములో వ్యవసాయ
 మెప్పుడు ఆంధ్ర మైందో తెలిసికోడానికి ఆధారాలు కనిపింపవు. అనాది
 కాలాన్నించీ రైతులు సృతంత్రించి తమ పెత్తనాలు తామే జరుపు
 కుంటూ వచ్చారు. దానికి తార్కాణ పంచాయతీ పెత్తనమే. దాదాపు
 ఆరువందల ఏండ్లు పరిపాలనా బాధ్యత తమ భుజస్కుంభములపై మోసి
 నారు రైతులు. సృష్టియందలి సర్వుల పోషణం తన నాగేటిచాలులో
 ఉన్నా గర్వించదు రైతు, అందుకనే ప్రాచీనకాలంలో సంఘములో

అతనికున్న గౌరవం మనోవ్యక్తికిలేదు. ఈ చాటికీకూడ అదే కారణ మాటంచేతనే పల్లెల్లో గౌరవిస్తారు కష్టించి పనిచేసేవారిని. భూభారం భరించే సార్వభౌముడు, జప హోమాదులు చేయు విప్రుడు, హలికుడు సమానగౌరవ ప్రతిపత్తులంద దగినవారు. వాస్తవంగా చూస్తే నున దేశములో ఉన్న సారవంతమైన భూ విస్తీర్ణము మనోకచోట లేదు. ఇంతటి నిరుపేద రైతులు యితర దేశాల్లో లేరు.

రైతుకష్టాన్నిలో కానికి తెల్పుటకై అనేకులు అనేక విధాల తమ కలాన్ని పోనిచ్చారు భావ ప్రపంచంలో. వారందరికి మా జోహారులు.

సామాన్యుడైన పేదరైతు జీవితమందలి ఒడిదుడుకులే యీరచ నను పురికొల్పినవి. వాస్తవంలో అతనికష్టం మనోకరికిలేదు. ప్రాద్దు పొడువబోయి, ప్రాద్దుక్రంతిన దాక కష్టించినా, ఆ ఆమాయకుడు, కల్లాకపటంలేకుండ, పోలల్లో, గ్రుడ్డివెన్నెలలో, పదాల ఆలపించ టంలో నులిపోతాడు, ఆ కష్టమంతా, తన చెమ్మటవానచే భూమిని; తడివి పండించి, చూచి ఆనందిస్తాడు యీ కష్టజీవి.

“కర్షక ప్రబోధము” అనే పేరుతో, రైతును, అతని జీవిత మునుగూర్చి, కొన్ని భావాలను యీ రూపాన బయలుపరచినాము. నుమారు ఆ రేండ్లనాడే యీ రచన పూర్తినిొనదినది ఆనంతములైన ఆతరాయములవల్ల యంతవరకు బయల్పడక పోయింది పుస్తకరూపమున.

ఈ గ్రంథ ప్రచురణకు మమ్ము ప్రోత్సహించిన శ్రీ. యన్. జి. రంగా, శ్రీకొబూరి నారాయణస్వామి, శ్రీ. ఎ కేశ్వర్, శ్రీ. పంచా గ్నుల శర్మ, శ్రీ కాశహ స్తిరామనాథుగార్లకు మానమస్సు లర్పిస్తాము. ఈ గ్రంథ ముద్రణకు ద్రవ్యసహాయ మొనిర్పిన మిత్రులకు, ఉదాహరణకు, సహృదయులకు అందరికి మేము కృతజ్ఞులము.

పరిచయవాక్యం వ్రాసియిచ్చిన శ్రీ మాధవరామశర్మ గారికి మా వందన శతము లర్పించుకొంటాము. ప్రమాదవశమున దొరలిన లోప ములను విజ్ఞులెరిగి నే దిద్దుకొంటాము యీ మారుము చ్రణలో:—

పార్థివ - పుష్యము. }

నమస్తే,
రచయితలు.

కర్మకప్రబోధము

మొదటిభాగము.

శ్రీరమణీ విహారములు చెన్నులూరి యగగ్యా పుణ్యశో
భారమణీయ భర్తముల వానిగడించిన భారతావనిక
పారుడవై జనించితివి; సావనమయ్యె త్వనీయ జన్మ, మిం
పారఫలించు యత్నములు హాలిక! నీకెవడిను చూడగన్. ౧

మోదముతో రసాత్రిఫలముల్ భజియించెను పట్ల, తద్ర సా
స్వాదన మెచ్చుచుండిర రసజ్ఞులు, తత్ఫలవృద్ధి కెవ్వఁడో
యాదిమ కారణుండలేని యాత్మసుతింపరదేమొ? దాని పం
పాదనజేయ దుర్లభము; భక్షణ లాఘవమోయి కర్నకా! ౨

ఒకవృషభించె గంకరున కొక్కటె ధైరువు వ్రజేకొక, హలం
బొకటియె చేవఱి విభున; కున్నవి నీనిలయంబునంగులె
క్కకు మిసినొలు గో వృషభ గాఢ హలమ్ములు గైతుబ్బి! నీ
విక యుటకుండవై నిలి సుచేసు, గిరీసు, హలిశులందఱన్. ౩

భుద్ధపాణులై పీరుఁబిండ తక్కి
నరిన్మపాణురఁజంచి చెందాచునట్లు
ఘనతరంబైన హలము నీకరముఁ బట్టి
పారఁజేతువు యమదేవతయ నీవు.

భావవీధివిహారుడై పరగుసుకవి
కవిత సలరించు లేఖిని కరముఁబట్టి
నీరమును దాల్చిజగముఁ బోషింతువీవు
మూరకేదార వీధివిహారి వసుచు.

౫

జానెదుపొట్టకై మృషవచస్సుల నాడవు; వేగుదాక డెం
దానకరమ్ము వెట్టుకొని దారసుతాదుల తోడనిద్దురకా
బోనెవఁడోపు నీకరణి, పూజత మాభవనీయవృత్తి, నీ
వేనిముసమ్ములోన జననీ ఋణము వ్రుడవెదు సోదరా! ౬

హరికవశ్యా! నీగుణిషయమ్ము లిఖింపఁదలంపుఁ గల్గిమా
కలయు నిరంకు శత్రుతిభఁగాంచుట ప్రస్తుత కాల చిత్రమో,
కలిమిపహింపఁ గల్గుచుమో, కౌరణమెఱుంగియైన వ్రాయఁగాఁ
దలపడినాము స్వాదుక వితావనితా మహితాదరంబుగన్. ౭

“హరికుల! ముటంచు పరిహాసములొనఁచి మఱియి యిందెరా
లోలపదార్పనాశ్శయగత లోభుని బమ్మెర పోతనార్య నా
హా! అవమేని సత్కవిసమాఖ్యకు లోపముగల్గెనే? జనుల్
మేలగు నేద్యోత్తికలిమిక గడియింపనొకో! స్వతంత్రులై. ౮

“ఇది నాదేశమా, నా స్వతంత్రమనుచుకొనూత్త్రమందొక్కకేలో
కనియఁజేసివచ్చింఁ జూలజగత్తి కళ్యాణుఁడెవ్వంపనకా
ముదమేపార” కృషీవలుండనదురీ భూమిక మనీషానిధుల్
అదిరా! జీవితమెంతయైన భవనీయంబే కృతార్థంబుగన్. ౯

వెలికృత్తు లెన్నియైనను
కులవృత్తికి సాటిరావు ఖోణిన నరపె
ద్దలు లోకానుభవజ్ఞుల,
హరికులఁర్య! జనతేజ! యావాక్యములన్.

౧౦

నలువుర తోఁపాటు నగలులేవనియాలు

గొనఁగు చోడెంచానఁ గుండి కుండి,

పాలబుడ్డికి చుంటి పాప పోర్వట్టఁగ

కానైన లేమి దుఃఖమ్మునెంది,

మాతురిపెండిలిఁ గూర్చద్రవ్యములేక

పాటమాయకమువెట్టి కలఁతనంది,

బందుగులేతేర విందులానర్పఁగ

చిల్లగవ్యయులేక చింతఁబొంది,

దినదినంబొక యుగముగాఁ గనిచరించు

నాకరితలంఁచ నీడ ! యేనాటికైన

కన్నకా ! ఇట్టి ప్రతిబంధకములు కలవె ?

ప్రతుకునన్నాళ్లు నీవలె ప్రతుకవలయు.

౧౧

జీతము గొట్టెనోక, సుఖజీవిత మా మృగతృష్ణ, యెట్లని

ర్శితికి నాలవాలము, శరీరబలమ్ముచుళిక్కి, సాధువా

గ్నూతిసభప్రసూనము, విమోచన హీనపువాస్య వృత్తిలోఁ

బాతరలాఁడు నాకరి విపక్షుఁడు నీసరిగా నెసంగునే !

౧౨

ఉష్పరాల్ మెతుకులు తనకున్నమటుకు

తనిన తనకున్న యడిశెడు జనులు లేరు

పరుల మెప్పులకై భంగపడుటకంటె

పక్షుపడియింటె సత్కుల ప్రాధవంబు.

౧౩

కష్టాఙ్గతందైన కలిసీటి బోనంటె

సరసమృష్టాన్న భోజనము నీకు !

వడికినేయించిన ముడికమ్మి గుడ్డలు

చీని చీనాంబర శ్రేణి నీకు !

పలుకెఱుగుల శ్రేణిమై పచ్చని చేలు

నందనోద్యాన వనస్సు నీస !

పూర్వనిర్మితమైన పూరికొట్టంబులె

మణిమయ స్వర్ణహర్యములు నీకు !

రమ్యశాలి సుత్రేత్ర సామ్రాజ్యమేలు

తైతుకొలమునఁ బాడమిన రాజవీపు

నీకుఁగల్గిన స్వాతంత్ర్యనియమ విధులు

చక్రవర్తికి లేవు ; నిస్సంశయముగ.

౧౪

స్థిరపరిశ్రమల గృహమ్మ సేద్యవృత్తి,

వివిధ దేశాల వ్యాపార వృద్ధికరము

వర్తకములెల్ల ద్రవ్యసంవర్ధనములు,

భాగ్యములు సుఖప్రాప్తికిఁ బట్టుకొమ్మ.

౧౫

కవ్వపడకున్న ఫలితములో గలుగు పెట్టు ?

ఎంతకృషిఁజేయ వానికి వంతఫలము

కానిమాటలకన్న మేల్పాచెతే ?

పలుకులకుఁ జేతలకు దూరపథముకలదు.

౧౬

దండుకొండలనైనఁ బిడిచేయఁగఁజాలు

వేడినెత్తురుఁ గల్గు వీరికోటి,

పరరాజులకుఁ బక్కబల్లెమ్మలై ధాత్రి

యేలిన రాజ దేవేంద్రవరులు,

నీతిబోధలు పడ్యరీతి నొనర్చిన

ధవళకీర్తులు కవి తల్లజులును,

అవాటి కీనాటి కావ్యవసాయమే

జీవగణ్ధిగనున్న సేద్య గాండ్ర,

కాపుకొలమునఁ బుట్టిన ఘనులుకాక ?

“కాపుకాప”ని పలుగాకి లోకులనిన

దాన మీకెట్టి గౌరవ హానిలేదు

మబ్బులడ్డిన రవిదీప్తి మాయఁగలచె ?

౧౩

పల్లెటూర వనించెడి వాడవనుచు

నగరవాసులు లేసిగా నగినయేమి ?

పగగనటచేత వైకుంఠపట్టణంబుఁ

జూపఁగలవాడు పల్లెలఁ దోపరెందు.

౧౪

మనమున నొక్కటింకొకటి మాటలలో మఱియొందుచేతలకొ

దనరఁజరించుచుండియు కుతంత్రములకొ బచరించు తేనెపూ

సినపిడికఱ్ఱు లొకపటశీలర త్రేముడి యాచరించి పా

వనగుణశాలురైన మిమువంచనఁ జేసెడిలోక ముక్కటా !

౧౫

ఐనను నీకుఁగావలయు నన్నియిఁకేమిటిపూర్ణ సత్కృపాం

భోనిధితైల రాత్రినయ మోదముతోడ కృపార్ద్రదృష్టి నుం

తేనియు నీపయింబటప నెంతటి నైనను లాఘవంబగుకొ

మానుగదైవికంబునగు మానుషమేకరణికొ నమంబగువ ?

౧౬

దినగినమిట్లు బాధఁబడి తీరవలెకొగద యంచునీయెడకొ

వనరకు సేద్యపుంబనుల పద్ధతి నీవలె నిగ్రహింపఁగా

జనునెమఱొక్క మర్త్యనకు ; సారససంభవుఁడెరి కెద్దిసా

ధనమగునట్టివృత్తిని విధానముగా విధయించు హాళికొ !

౧౭

ప్రాద్దుహృవఁబోయి ప్రొద్దున్రుంకినచాక

తెరిగిరావు గీము ; దేహమలసె

వీధిబడులకైన విశ్రాంతికలదు నీ

కాటవిడుపటన్న మాటలేదు.

౧౮

నీపైరుపంటల వ్యాపార మొనరించి

వైత్యులు బహుధనవంతులైరి,

నీప్రత్తిపంట చేనేతపరిశ్రమ

యంత్రాధిపతులు ద్రవ్యాధ్యులైరి,

నీవల్లనాకరులలో నెలజీతముగొని

సంసారయాత్రారి రంసులైరి,

నీసేద్యవృత్తిచే నిరుపేదలును ద్రవ్య

వంతులై జీవనోపాధిగనిరి,

నీపరిశ్రమలేమన్న నిలుచునొక్కొ !

అఖిలభూత సమాశ్రయమైనధాత్రి

భారతా వనీశ్వరస్త పఃఫలంబ

వనివచింపఁగదగుదువో చాలికవర్య!

౨౩

పిట్టలకు తిండిగా వరివెన్నుసరము

కడపముంగిట ప్రేలాడఁ గట్టి నావు

అతులితంబైన భూతదయా సమగ్ర

మెంతమెత్తనిదయ్య! నీహృదయపేటి.

౨౪

వేళకొకయింత తడిసిన వేడిఁజూపి

నుదుకు నధికారి బెదరుల నడుపులేరు

నీకు నీవధికారిని నీతెవిడని

కప్పజీవివి అయజా! జగమునందు.

౨౫

లాకేత్యమ్మును దాకు కొమ్మునిడి పల్కొక నాలుకేరాక పూ

ర్వీకుత్ కీర్తిశరీరులైచనిరి; ధాత్రిక తద్యశోవల్లికల్

ఆకల్పాంతమునుండుపట్లు కనుమన్నా! లోక కల్యాణమై

నీకాయుష్యము; నీకుటుంబముసమృద్ధి నిత్యమ్ముక్తేయమ్ముగనన్. ౨౬

నీరలలోని నాల్కలయి, నీకనుసన్నల చెప్పుచేతలకొ
పాతరలాదు చెల్లపనినాట లొనర్తురు మాలమాదిగెలో
జీతపుటాగవీడి, పనిజేసినవారల సంతతక్షు ధా
నీతిని బారచోలెడవు, బీదలపాలిటి పెట్టుజెట్టునై.

అకి

చెలగు నాకటి చిచ్చున కలగువారు
పయనమైవచ్చిపోయెడు బాటసార్లు
కడకు నీయింటగలపేద గంజిమై-
త్రాగిపోనట్టి దినములు తలంపలేవు.

అక

కాపుకొలంబునకొ భవముఁ గాంచిన వాడవు బీదవాట నీ
లోపముగాదు, పేరుగతిలోపడియుంటిని యెట్టులన్మీచో
నీపరిపోషణంబె ధరణీ పరిపాలనమంచు రాజ వి
ద్యాపరతంక్షులైన సచివాగ్రణు లాత్మగ్రహింపకుండుటన్.

ఎంచఁగరాని దుర్వ్యధలకింతయు జింతలఁ జెందఁబోక ప్రా
పంచిక భావిభాగ్యమభివర్ధనమున్ బొనరింపఁ బూని, క
ష్టించి యనాంతింబుఁ గృషిజేసెడు నీకురవంతయేని మే
లెంచకపోయి నారలర రే? మనముండటి మంత్రిసత్తముల్. 30

మృత్యుకాంతానికి ఋతుధర్మ సూత్రము
దెలుగఁగాఁ గరపిన గురుడేవండు?

అఱగన్నలైనను దెలువని నిసువులు
పొల్పొవనేర్పిన భవ్యుడెవండు?

కాలంపు పరిమితిఁ గనిభ్రంజనాయ బో
ధమొసర్చినట్టి సిద్ధాంతి యెవండు?

లలిత సంగీత కళాప్రవీణతిమించు
కోయిల కధ్యాపకుడెవండు?

అట్టి పరమేశ్వరుండు గంపంతకన్నుల
చెరిచి, తిరికించు నిను దయాదృష్టిపరత
నానపడఁబోకు మనుజునాహాయలవము
తిరముగాచి పెదవుల తేనెలట్లు.

30

కలియుగ ధర్మమాట కడగండ్లు ఘటిల్లేరవంతయైన చిం
తలకుఁ దలంకబోకు సతతంబు నిల్చునె? కొన్ని నాళ్ళు పె
న్నెల మఱికొన్ని నాళ్ళు ధరణీస్థి చీకటి కాలచక్ర సం
చలనవిశేష మార్గముల సంభవమా నుఖదుఃఖ బాలముల్. 31

పేదరికంపు పేటికతివేగముగా నెదురై ప్రవాహము
నీర్నిధి కుటుంబపోషణకు నిట్లు శ్రమంపడుచుండు నీవె మా
కొదరువంచునెంచిరి జనాని తదాదిగ నీమలాభ సం
పాదనకై త్రిశుద్ధిఁ బలుపాట్లు పడందలచునె రిప్పుడే. 32

దడుపకాశము బాసె, నంతయుఁ బ్రశాంతంబైన స్వాతంత్ర్యపుం
గడులే యెండఁజరింపఁ చొమ్మిక్కును నీకార్యమ్ము సాఫల్య మె
ప్పుడు నీనాగలి సాగదో యపుడె హాపోడే ప్రపంచంబు గ్రు
క్కెడుపుల్ నీళ్ళకు మోమువాచి? ధరణీవేదిక్కు యెరిపఁగన్.

“పండిన పండకున్న నెడబాయదు శిస్తు”ను కామమేగ, నీ
కుండెడు కష్టనష్టముల నోపికలో గమనించి మిమ్ములకొ
దండవసింపఁజేసి ప్రమదమ్మునఁ బ్రోచెడు కాలమిద్ది, యు
ద్ధందపు కాసనాల కెడదక భయమొందకు మింక హాళితా! 33

రైతు ఋణ భార ముక్తికర ప్రధాన
చట్ట విర్మాణమందున నెట్టి యప్పు
లైన నెగవేయఁగాఁ జెల్లునంచు తలఁపఁ
బోకు, మందటి కర్ణంబు మూలమరయ.

34

మందటి యట్లుకాదు, జనపూజ్యులు పాలకవర్త్యులదిరా
బందుగులైరి, రైతు ఋణభార విమోచనఁ జేసినార లా
నందము కందఁగింప నిదె నాగలి కొడికిఁగట్టి పొమ్ము నీ
కుందగు మేలు చేతులున కుంతిత సత్సలదాయకంబుగఁ. 32

గతముగ తమ్ముగాఁ దలఁచి, కాగల ప్రస్తుత కార్యసాధనో
ద్ధతమగు యత్నములో సలిపి, ధారుణి సస్య సమృద్ధిఁ జేసి, సం
తత శరదాభ్రకీర్తిఁగని తామగ తంపరలై సుఖించు మా
అతులిత భోగ భాగ్య విభవాన్నిత భారతమాత పొంగఁగఁ. 33

లోగరుకెమ్మోవి నవ్వుదుం దుడుకుఁ జెంద

కమ్మి కుచ్చెల మడమల కడలఁ జేఱ

నెదురుగా కొపు కన్నియ యేగుచెంచె

ఇంతకంటెను శకున మింకెది గలదు?

34

“అకటా! కార్తయిరి తల్లె చనియెలేదాయంగదా! వాన బొ
ట్టికయంచుకాదిగులాందనేల, కనుమా! యేలెంచెకొలాభ్రమలో
సకలాశా పరిపూర్ణుఁడు జ్వలదయా స్వాంతుండు జీమాతమే
చకగాత్రుండు, ముపందుఁడంచవనిపైఁ జాటించు చందంబునఁ

ఇమ్ముగ వానకార్తె సమ వృష్టి నొసంగక యున్న నేమి, నీ
చెమ్మట వానకుఁ దడిసి చేలు ముదావహమై ఫలించు, నే
త్రమ్ములకుఁ విసోదమున దావల మాగద సస్య లక్ష్మికిఁ,
ఇమ్ముహి నిన్నుఁబోలు గణనీయ చరిత్రుఁడు లేడు చూడఁగఁ.

సరసిజీవ్రభ వాండ భాండముల బొజ్జక నిల్పి, తద్రక్షణా
పరుడై వర్తిలు మాధవుండు కరుణాపాఠోధి ప్రైరల్ల భా
స్కర తీవ్రాతపధాటి నాపఁగనుపేక్షా దృష్టి వీక్షింపఁడు
రవ్వరఁ బుట్టించినవాఁడు పూరి యొసగఁ బ్రాల్బానునీ, హరికా

తొడలి పొలములో నరిక దున్నుచునుండిన దక్కి టెద్దులగా
మడివడె! మందు వేసగిని, సొక్కి శరీరము ఘర్మసిక్తమై
బడతె! ధరిత్రి నీ పడకు పొట్లను జూడ కసాయివానికె
నెడద కలుంగు వెన్నవలె; వేటికి జెప్ప గూర్చి చిత్తులకా.

కాయ నంతనె చీకట్లు కమ్ము కొనియె.

వెన్న యుల్లన పయ్యె పీచు దొడలె,

చినుక తప్పదు—దేవ బేవునరు తలలె

గలుగ నెంతటి పనియైన నింప గడె!

౪౪

అతుల పరోపకార మగుకాభర జోత్తములై కొప ఘూ
ర్ణిత నయనప్రకాశలయి నిస్తుల ఉత్కలునా ప్రవాహమా
యతముగఁ గ్రుచ్చురించు గతి యంబరమంతయు వారి మేఘ గ
ర్జితమయి మించు అందనరిచిన్మ దొడంగడ, గాయు నైరికా.

మబ్బు టేనుగు గున్న బుష్పాదయనను

నింగి డీకొన కుంభముల్ నెట్టె వారి

ధరణి జలజలరాలు మత్స్యంబు లట్లు

కురియు చుండెను, వాన తుంపురులు చూడె.

౪౫

పల్లమునందు నీరు నింపంగని, పెద్ద తటాక మంచు, నీ
పిల్లలు తత్సమిపముచి వేరిమి విజృంభ మశ్శుర జేరి, యా
మశ్శురు నీతి పాటించి మాన్యముగా బాసరించి, ధాన్యముల్
జల్లిరి; తల్లివంద్రులకు సాటి యొనర్తురు కాదె యాత్మజుల్. ౪౬

వీధుల నాడ బాటకులు వేసుకతో తడి మంచునూర్చి, పెం
పేదయి వాడకాల్ దొడగి పిచ్చుక గూళ్ళొనరించి పెంచి, త
చ్చేదముఁ జేయుచుండెరకె చిన్నతినంపు విహిషముప్ప న
మౌడమఁగూర్చు చూడను; త్రియూర్తులచేదము నీ విధంబునకా.

వర్షము బాగుగా గురిసె, పైరతిగా ఫలియించు గుర్తుని
వృక్షంగ తోచె, నేటి కిక జాలము నేయంగ బామ్మ వేగమే
వార్షపరీత మానసుడవై హలముకొని వర్తమాన సం
కర్షణుడో నుటంచు నిను గాంతురు, లోపలు మూగి పీఘలకా.

దున్నుట మొదలుగా నన్ని లావు కొలంది

యదను గురైతిగి చేసెదవు నీవు,

గృహకార్యముల నోర్చి యెల్లను దీరిచి గడ్డి

గాదముల్ దెచ్చు నీ కలికి మిన్న,

౫౦

ఆకలి దప్పల నరసి వలంతిగ

కరువులఁ గాయు నీ కన్న కొడుకు,

ఒడ్డి నెలరాల్ రువ్వ బుడత పిట్టలఁ దోల

జేలఁ గాపాడు నీ చిన్నతనయ,

ఇల్లు కనిపెట్టికొనియుండి యెల్ల వేళ

తాలిమి వహించి నీ తల్లి నూలు వడకు,

రమ్య రీతుల దేశోద్ధరణ మొనర్చు

నీదు సంసారమున కీడు లేదు ధరణి,

౫౧

ఒక్కడు కాయకష్టముల కోర్చి ధనమ్మును నేకరింపఁగా

బెక్కురు తిండిపోతులయి పేరిమినుంచురు లాకు లిండ్లలో;

నొక్కరుఁ జేసి సోమరిగ నుండునె! మీ కొలమందు; సంపదల్

దక్కిన మీకుఁ గాక వసుధకృమణియేరికి దక్కు, నైకా! ౫౨

దిగు లొకింత యెఱుంగక బాగలకుండ,

ఆలు బిడ్డలతో సౌఖ్య డోల నూగి,

జగతి స్వార్థపరార్థముల్ జరుపుకొనెడు

వర మనీషులు కౌర! మీ వంశభవులు.

౫౩

భావి స్వతంత్రత జీవితము ఘటించు
 స్వారాజ్య సులబ్ధ సాధనంబు,
 తీవ్రంబుగా భారతీయులఁ బీడించు
 దారిద్ర్య భూత నివారణంబు,
 విద్యాధికులనైన నీడక బంధించు
 దాస్య బంధ ప్రవిచారణంబు,
 కడుపు నిండఁగ పేద గంజికి నల్లాడు
 కర్నకచయ ముక్తి కారణంబు,
 భరత మాతకుఁ బ్రియమునై బరగు నెద్ది,
 రాల్చుటం బరిశ్రమముతో రానివేది?
 ఇట్టి ములభ మాప్ర క్రియ నెఱుగ లేక
 బ్రతుకుచుంటిమి యజ్ఞానవశత మనము.

౫౪

ఇమ్మెయి కష్టనష్టముల కీపు గడంచిన విత్తమెల్ల సౌ
 ఖ్యమ్ముగ పొందఁ గల్గితివి, కష్ట సమర్జితమైన సామ్ము భో
 గ్యమ్ముగఁ గాని, నీచగతి నార్జనచేసిన ద్రవ్య మంతయుఁ
 వమ్ముగు. నన్నిచోర నరపాల వశీకృతమై కృషీవలా!

౫౫

నష్టము గల్గినందును మనంబున భీతిఁ జొలంగి, పూర్ణ సం
 తుష్టి వహించి, నీ పనులతో జరిగింపుము దేహ యాత్రలకా
 కష్టమునేయు దాని కనుకొర ఫలంబులు కల్గు తప్పక
 కష్టము లొందకుండిన సుఖంబులు తియ్యదనంబు లెట్లగుకా.

౫౬

గుణపము, పాతి, లాంగలము, గుద్దెలి మున్నగు సాధనంబులకా
 గొని, వ్యవసాయ వృత్తి కనుకూలముగా నిల కీవు గొప్ప బా
 ధను గలిగింప, సస్య సముదాయము నీక యొసంగు భాత్రి; మొ
 క్కిన భగవంతుఁడెచ్చునె యభీష్టము? మొట్టెడువారికేకదా!

౫౭

పంజరని ఒడ్డు కీరంబువలె జవంబు -
 స్వేచ్ఛకై పోరుచున్నాడు వివిధ గతులఁ
 బుట్టు టాది స్వతంత్రపుంబట్టు కొమ్మ
 వగుట, నీ కవ్వరిల సాటి యాదురన్న.

౫౮

చూక కన్నులఁ జూచి వాకొనఁ గాఁ జాలు
 న్యాయవాదుల ముని నాల్కపైన,
 మనసిచ్చి నట్టుల మాయల బేహరి
 త్రాసు తూనిక కట్టు రాళ్ళపైన,
 ఇచ్చి ననిము సాన తెచ్చి కోల్వగఁ గొను
 పడుపు తొయ్యలి కుల్కు నడలయందు,
 చలుకు తీయదనానఁ గొలిచి వడ్డనఁ జేయు
 పూట కూళ్ళమ్మచే పొంక మందు.

టక్కు టెక్కు టమారమిటారి చెలులు,
 తన్ను కను సన్నఁ గొల్వన ధర్మదేవి,
 కొలువుఁదీరును గాని, నీ తలపునందు
 ముందునకుఁ గాని. బూటక మెందు లేదు.

౫౯

అనుపమానింద, మోక్షసాధన పరత్వ
 మును గడింప, భక్తుండు దేవుని మతించు,
 విశ్వ కల్యాణమై కులవృత్తి-చేయు
 నీవు భక్తుని కంటె మనీష వన్న!

౬౦

సరిగంచుల్ గల కండువా తగును దోస్తంభంబులకొ వ్రేల, బూ
 సరముల్ క్రొమ్మడి కీలుకొల్పి, యురయస్వత్రేణికోగూడి ప్రే
 మరసోద్రేక వచో విలాసముల బంత్రాలాడు చొక్కప్పజే
 సరదాగాఁ జరియింప పెన్నడును, సంసారాబ్ధి మగుడుండవై. ౬౧

కరిరథవీతి సైనికనికాయముతోనరి వీర రాజులకా
 తురమునఁ బోరి గెల్చి జయతూర్యని నాదము మిన్నముట్ట రా
 జ్యరమము మూపుపైనిలిపి, న్యాయము దప్పని పాలనాధురం
 ధరచిర కీర్తి శాలురు కదా! మును పెద్దలు రెడ్డి పుంగవుల్, ౨౨

ఓయి! భవత్కుమారుడడుగో! పాలిమేర పాలాల గోతతువో
 మేయుచునుండ నా స్థల సమీప వికాల మహీజ శీతల
 చ్ఛాయల విశ్రమించి, సరసంబుగ పల్లె పదాల గేయముల్
 శోయలయట్లుపాడుపథిపల్ తిలలూపి ముదానమెచ్చగకా. ౨౩

అవని యొకానొకప్పుడు మతార్థిక సాంఘిక రాజకీయ వి
 ప్లవమున దారుమారయిన భారత పుత్ర! రవంత యాత్మ గా
 రవము, వృత్తి గౌరవ దిరస్కృతిఁ జేయక తొంటియట్లుమా
 నవహిత కార్యదీక్షను దినంబులు బుచ్చును సార్థకంబుగకా. ౨౪

దేశ దుర్భిక్షను నాక మొనర్చెడు
 వృత్తియున్నచె నేద్య వృత్తి గాక!

స్వార్థంత్ర్య జీవిత స్థాపన దీక్షకు
 వృత్తియున్నచె నేద్య వృత్తి గాక!

స్వార్థ పరార్థ కార్యారంభ నిష్ఠను
 వృత్తి యున్నచె నేద్య వృత్తి గాక!

కర్ష కాన్వయ నైజ గౌరవ ప్రతిభకు
 వృత్తి యున్నచె నేద్య వృత్తి గాక!

కడు నిరాడంబర మగు, నే కాలమందు
 మూలకారణమైనది, ముక్తి కరము,
 అన్ని వృత్తుల మేల్పొంది యెన్నొగతుల,
 హలము చేబట్టె-బల దేవుఁ డంత వాఁడు.

గోత్రాధిపతులూది కూలీలు గడపెను

జీవితయాత్రకు జీవగట్ట,

స్వార్థపరార్థాల కనుభోక్తమైనట్టి.

పాడి పంటలకు మేల్పట్టుకొమ్మ,

ఉన్నంతలో తృప్తి నొనరించి స్వాతంత్ర్య

ప్రాసాదమునఁ జేర్చు రాజబాట,

పరదేశములతోడ విరివిగా సాగించు,

బేరసారాలకు వెన్నబూస.

పంట పొలతికి కల్యాణ మంటపంబు,

పూర్వ లప్తప్రేమ నిచ్చిన మూలధనము.

ఇందు నందున సౌఖ్యముల్ పొందఁజేయు,

నైరికాగ్రణి! నీ న్యవసాయ వృత్తి.

వడ్డితోడ నెందు వడిగల గుఱ్ఱంబు

పలుగు లెత్తలేని గుఱుతు తెలిసి

అరువు బేర మెప్పు డాడఁగాఁ బోకును

కోణ్ణ కమ్మవారు, కోలుకొనరు.

౬౩

అప్పటియట్లు మీరలు నిరక్షరకుటుంబు గారు; చూచు చో

నిష్కతు జ్ఞానభానుఁ కువయిలె ధవత్కులమందు; అన్వేషగా

చుప్పిరిగొన్న మోదమునఁ బ్రొద్దులుఁ బుచ్చుచు లోకమెల్ల మీ

గొప్పతనంపు కీర్తనలు కూరిమితో స్మరియింపఁ జేయుమా ... ౬౪

అతియాసక్త వశశాగరిక విధులకా వ్యామోహ బుద్ధిక్లృప్తయం

నడి “కాఫీ” మొదలైన త్రాగుడుల సేవకొచ్చి విత్తంబుకై

చుడి చూశ్యాదుల నాడు మోసమునకే మాత్రంబు దావింపకు,

మృదీ నుసారము భిన్న భిన్నమగు - మీ మర్యాద తోపంబగున్.

మంతయు సావధాన పరిశుద్ధ మనంబుననుండు మొక్కకొద్ద
 ప్పొంతముగాగ జెప్పెదకథక విను మీయొక యూరనొక్కఁగ్రీ
 మంతుఁడు కాపువారితల మానికమందగు నాగి రెడ్డికిక
 కంతు జయంతులొక్కతులు గల్గిరి; నందన్మలాపుటొప్పగక. ౧౦

అతని యిల్లాలు శ్రీజగదంబకుద్ది,
 వంశగౌరవ మభివృద్ధి పఱుపఁజాలు,
 నభిల సద్గణ రత్నాలకాట పట్టు
 సార్థకతఁ జెందు, పేరు నీతమ్మ యనఁగ. ౧౧

పెద్దినాయఁడు, రాముడకా జేర్లతోడ
 పెద్ద చిన్నకుమారులఁ బిలుచుచుండు
 పెద్దినాయఁడు గుణముల పెద్ద యయ్యె;
 రాముఁడును గుర్గుణగణాభి రాముడయ్యె. ౧౨

పెద్దినాయఁడు తన యింటి పేరు నిలుప
 కాల మొకరితో హాయిగాఁ గడపఁ దలఁచి
 సాగుచేసి ధాన్యపుగాసులను దెచ్చి
 గాదెపుటికల నిండించె కాపు లలర ౧౩

నాటి నాటికి నా పెద్దినాయు నిల్లు
 పొడి పంటల తులతూగి భాగ్యలక్ష్మి
 కనిశనర్త నాగార యోగ్యతఁ, జలంగు
 పావనంబగు కులవృత్తి వర్తనమున. ౧౪

తన యింటిలో గంజి త్రాగి సంతోషింపఁ
 జాలని చుట్టపక్కల గొర్రు
 తన పంట కల్కల ధాన్యపుంగంకుల
 బ్రీతి వహింపని తిచ్చగార్డు

తన సపర్యల కాత్మ దనిసి యాశీస్సుగాఁ

గైత వచింపని కవిజనమ్ము

తనమాట మర్యాద అనుభవమ్మున గాంచి

సారె మెచ్చని యధికార వరులు.

తన మనోవిధిఁదోచని ధర్మ నియతి

తన సహాయముఁ గొనని పేద జనము

తనకుఁ బండని మేలి పంటల రకాలు

కలికమునకేని యయ్యెడఁ గానఁబడవు.

22

రాముఁడు బికొరివలె కొన్ని భూములమ్మి

బొమ్మలాటలు, కోడి పంచెమ్ములాది

వ్యసనములఁ జిక్కి, ధనమెల్ల వ్యయ మొనర్చి

కుడువఁగట్టఁగలేక గడ్గోలు పడియె.

23

ఆరయ జారచోరులకు వ్యాసు వివర్జిత కోటికికొ, మఱా

కోరులకున్నియై తలఁపఁగూడని చొప్పెన గంగనాని, యా

గారము నిత్యమా యినుపగజ్జెల తల్లి వసింప నొప్పెడిన్

గారవహీనుఁడై బ్రతుకుకంటెను మృత్యువు మేలు గూడఁగన్.

కులము దూషింపఁగా, భార్యగోడు పెంద,

బ్రతుకుఁజెరువు నశింపఁగా రాముఁడీలె,

చెడ్డవారలతో మైత్రి చేటుచెచ్చె

తనకూడదు చెడు జలికార మెందు.

24

మనకుఁ గొరగాని యలవాట్లు మరిగి, తిరిగి.

తగిన కులవృత్తి మాని, నిందలను మోసి,

చెడక సత్కులాచార సచ్చింత మనును

కులము వారలకుకొ పండ్లు పులియొనట్లు.

25

తన కులవృత్తిని వేలిగా

గని పరవృత్తిని జరించు కౌపురుషు లిలన్

జన దూషణ పాశౌదురు

గవ రన్నత స్థాభ్యులు జగంబున నెందున్.

౮౦

“వెలవృత్తి శిన్న యున్నను

కులవృత్తికి సాటిరావు, యోజిష్యులై

వెలకొంత లెంద యుండిన

గులకొంతయె మేల” ను పలుకుల్ విందువుగా.

౮౧

కర్నక ప్రబోధము

Acc. No.

రెండవ భాగము

కపట సన్యాసి ధ్యాన యోగమ్మవలెను
కన్నులజమూసి, నిద్దురఁ గాంచు కోడి
కూయ మొడలిడె - జాముల గుర్తుఁ చెలిసి
విధి నియామకమా కాలవేది యేమి !

కాలమమూల్య, మద్ది వృథగాఁ జననిచ్చిన వేడుకొన్న రాఁ
జాలను, బుచ్చరా కృతిన కాశ్వత మాయువు, మొద్దు నిద్దురన్
జాలము లేల? మీ పనులు సల్పఁగ లెండిక మర్త్యులార ! య
చాలపు పుంజా కూత వినవా? తెలవాకిలి ముందు హలికా ! ౨

తోడి కాపులు తమకాడికి నజ్జల

బూన్చుగా గంటల మ్రోత లవి గొ !

పాల్ ద్రావ చెండునఁ బరువెత్తు లేగల

“అంబా” యనెడి నినాదంబు లవిగొ !

మనుల వెంబడిఁ బోవు పసి కాపు కొమరుల

కాతీయగీత నిస్వనము లవిఁజెలుగు

కడలని నినువుల కదలి నీ సతీమణి

దధి మణియింప నాథ్యాన మువిగొ !

కరయుగంబుల కంకణ క్యాణములకు

కంచు మెట్టల సందడి మించితనర

కాపు చేడలు బావికేగదలివారు

లెమ్మ కన్నకా! నిద్దుర లెమ్మ వేగ. 3.

అంటి యంటక మున్నె పెల్లగడమున

యజుచి, పరుగుల్లి, యేడ్పు, గయ్యాలియాలి

పగిది - మ్రోగ నా, చేదుడు బావిగిలక.

లెమ్మ నైరికా! నిద్దుర లెమ్మ వేగ. 4.

సరసుల తమ్మ కొమ్మలను చక్కిలి గింతల నేత్ర పత్రముల్
తెలువగఁజేసి సృష్టుడుతీమణి మాంద్యమువాపియంత భా
స్కర్యవతు మున్నుసంజ తొలికొమ్మలు చల్లని ముద్దుపిల్ల తె
మ్మెరులు చరింపఁగా దొడఁగె మేల్కొనుమయ్య కృషీవలాగ్రణీ!

గుమ్మము లూడ్చి దట్టముగ గోమయపుం గలయంపిఁ జల్లి గొ
బ్బెమ్మ లలంకరించుటకుఁ బ్రేమడి తల్లులు నిద్ర లేపఁగా
గుమ్మడిపూలఁ గోయ పరుగో! పరుగెత్తుచు తోడువారి నా
మమ్ములఁ జేరు బాలికల మంజులనాదము లాలకింపుమా! 5.

నానా! నిద్దుర లెమ్మ వేగ చలిమంటల్ వేయఁగా వచ్చి నా
రా నాడిమ్ముల నాడు కొన్నహితులావ్వునమ్మ రెట్టింపఁగఁ
కు నాఁడైనను వేరేకుం బడికి బొమ్మి! పంతు శరీరినికొ
నానాఁ డోర్పు నటించు తల్లి పలికె గారాబపుంబుత్రుతోక.

తంబుర మీటుచుకొలయ విధానము తప్పక నృత్య గీత రా
వంబులు మిన్న ముట్ట తన బాహువు నందొక జోలెవేల వీ
ధిం బఱలెంచె దానుఁడు విధిక్రముఁడొక్కఁడు నీ కిదే ప్రబో
ధం బొసరించు మాగధు విధంబున నిద్దుర లెమ్మ కన్నకా! 6.

చటుల శకుంత యంత్రముల సల్పంగ వయ్యె మనోజ్ఞ గీతముతో
పటపట నిస్వనాకలిత పక్ష మృదంగ రవంబు లొప్పె, చీ
కటితెరియె త్రుంగబడియె, కంతులుదిక్కులఁ గ్రమ్మ భానుడ౯
నటుఁడు, నభోవికాలతర నాట్య తలమ్ము ప్రవేశుఁ డయ్యెడిన్.

ఉర్విబీరెండ కాకలకుడుకక మను
పూరిపైమంచు తుంపురుల్ పోకమునుపె,
కుక్కిపెద్దలతోలు మా తూర్పుజెసల
నిచ్చవేయును; పచ్చను పచ్చికలను, —

౧౭

చేలపైమంచు బొట్టలు చిందులాడ
పంటపొలలికి ముత్తైంపు జంటపరమ
నంగనింపు సొంపులతోఁ జెలంగుచుండె;
నగరవాసులు వానిఁగానంగఁ గలరె!

౧౮

విరియఁగఁ బండినట్టి పరివెన్నులు భారముచేత ధాత్రిపై
జారిగను; వైరుజాడనయనోత్సవ రాయకమై విధేయత
గరిమము దోచుచూపఱు గౌరవనీయుల శేషసర్దుజా
కరుల ప్రవర్తనంబిటులగావె! కనుంగొనఁగా కృషీవళా. ౧౨

పచ్చికగనికలపై మంచుబిందువుల్
ముత్యాలకొంతుల మురుపుఁజాప,

అకాకుశందుల నలరు పచ్చిమిరప
మరకతరోచుల మఱుగు పఱుప,

బారుగా విరిసిన బంతిపూచెందులు
గోమేధికచ్చాయ గునిసియాడ,

బొందుగా విచ్చిన గుండుమల్లెల తీరు
పగోదాల క్రొంజిగి పసనడంప,

తెల్లగన్నేరు వజ్రపు దీటురాగ
వంగపిండలు నీలావలెఁ జెలంగ
గోగుబూలు మానిక ములలాగు మెఱయ
సారవిరుల్ పువ్వరాగాల సొంపుఁదనరఁ
గాంచనవ రత్నములచేలు కనులవిందు.

౧౩

ఇంటికేగువేళ యిల్లాలు గర్భిణి
కనుక రెండు జొన్నకంఠులఁగొని
పామ్మ; పారిలోపికమ్ముగా నెందైన
గర్భవతులకొస గలుగుమెండు.

౧౪

మూపునచచ్చివంటకపు ముంతలు కట్టివేలకాతు కో
దీపను లాచువెంటఁ జనుదేఱెడుకొఁపు కొమాళ్ళముందుగా
మాపటివేళ నీపశులమందర యమ్మున వచ్చెనింటికీక
చేపెనొపాలులేగలకు చిక్కములక సడలించి చేర్చుమా !

౧౫

కొండలబీళ్ళమేసి పొదుగుల్ కడుప్రేగగృహమ్ముఁ జేరిపాల్
విండెడు కామధేనువుల పేరిటి యావులు కల్లకంటికీక
బండువుకొదె నీనిలయవాటి సహోదర పాడిపంటలా
క్కుండిఁజెంతఁజూఁ గలఁడె? కర్నక సంతతిగాక లక్ష్మీనాథ -

శులుపులువిప్పిపేరె ములబారిని బాంబలు మేనునాక, తో
కలుపయక త్రిగుమ్మసుచు కమ్మని పాల్కడుపార ద్రావి, గ
జ్జెఱురవళింపకొట్టుముఁ జేరెడులేగలఁజూడ బ్రీతియాఁ
జెలిమలబాధు ధేవముల చెట్టులయందము పెంపుఁజేయగన్.

౧౬

బొలతుల్కొనిరి వైరుచొప్పయటనే ప్రోగేసియున్నార, కు
ప్పలు సూర్పిళ్ళయిధాన్యముల్ గొలిచిగంపల్ కొద్దిగానింటికీక
కలితామోదము తొడతెచ్చితితి, నీకష్టముగపెక్కె; త
త్ఫలముల్ గాంచితి విప్సదే కనులతో, దైవమ్ముతోజూటచే.

౧౭

కుటుమబురాజునాళ వరిఁగోనెడు కాపుమీటారి కత్తియల్
పులకజనింపఁ జేయుతలపుల్ గలిగింతురు నెప్పడెనియున్
కలఁగితదాఁజుడనుము, కాటుకకన్నుల నీపడంతుకన్
కొలకులకెంపుసొంపడరు కొపవిషాదము లావరింపగన్. ౧౯

వరిమడికోతచే బడలివచ్చిననీకు సపర్యఁజేసియున్
సరసపదార్థ భోజనము సమృద్ధిగూర్చును నీపడంతి యా
భరణదుకూలదామ ములవర్ధిలునే ప్రణయంబునై జ బం
ధురజనితంబుఁగాని, కనుదోయికి నింపగు మీసరాగముల్. ౨౦.

కలిమి యనేకమార్గములఁగల్గిన గర్వము నెందకుండ పె
ద్దులుజనినట్టి గారవపువారిఁ జింపుము; లేనిపోని కీ
ర్తులకడియాసలకా ధనమూరూపఁజేసి నిరర్థకుండవై
పలఁదికి బంధుమిత్రులకు బిడ్డలకున్ వెలిగాకు మెప్పుడున్. ౨౧.

కుడిచిహర్షుండి, మాయలపుడమి విభుఁడు
రాజ్యదాహంబునకా కౌలద్రవ్యిరేగి
జనధనాది సమస్తనాశన మొనర్చు
సమయమందైన, నీవృత్తి సాగకున్నె ? ౨౨

జగతినాల్గు చెఱంగుల జనములాజి
కురికిజేశ సంరక్షణోద్యోగులగుట,
యౌధమగువేళ పంటసమృద్ధివలయు
మీరలన్నవస్త్రాల కాధారలుకద ! ౨౩.

హృదయవచశ్చరీరము లనేకముగాలగియించిధ్యాన సం
పదలమునుంగు యోగివరమానస ముంబలెప్పచ్చమై నుఖా
స్పదమగు జీవితంబునకు సాటిమఱేదగు నీదికాక కా
రదజలదాఢ్ర కీర్తిమవిరాజ చరిత్రుఁడ పిఠకర్షకా ! ౨౪

క ప్ర బో ధ క ము

అనుపమకీర్తిఁ గన్నభరతావని హైందవ జన్మమెత్తి, పా
వనముగ జీవితమ్ముగడుపఁకా గతిలేకయసహ్య బాస్య యా
తనఁబడకంటె భాగ్యముగదా! నినుఁబోలు కృషీవలాగ్రణికా
కనిచెఱగుల్ ఘటించుకొని కళ్ళములకా తిరిపెంబుఁ గైకొనన్.

ఒరులకు జేహమమ్మికొని యూడిగముంబవరించుచుండులే
స్థిరమనియాత్మనెంచి నెలజీతము వచ్చెడుదాక ప్రాణముల్
కరములఁదాల్చి యిట్లుకలకాలము జీవితయాత్రఁబుచ్చు దొం
డరపడు మాయవస్థ యెగతాలికిఁ బాత్రముఁగాదె? సైరికా ౨౬

అప్పుడే ఫలించినధాన్య ముభవించి
క్షీరసద్యోఘృతాది సంసేవనమున
అన్నరో! నీకుమాకు దార్ధ్యమ్మునందు
మాస్తిమశకాంతరమ్ము నుమ్మరసిచూడ.

౨౭

మీవంకోన్నతి మీగుణాతిశయముకా మీహెదభెదమ్ములకా
మావిద్యాదిగుణైక చారుకవితా మార్గమ్ములందిట్టు ల
న్నా! వర్ణించినమమ్ముఁ బోల్కవుల మర్యాదకావిలోకించుమం
తె? విద్యోచితహాబహూకృతిగవుకా నృశివహించుకాకదా!

ఆతాధింపుము గ్రామదేవతను నాజూరనై వేద్య స
త్కారంబుల్ బానరించి నీవఖిల బాగ్యప్రాప్తిసేమారకకా
పైరుకాపచ్చల గొడ్డగోడములఁ గాపాడుకా సదాపీడలకా
పారకాదోలుచు, బిడ్డలందఱు నీపైప్రేమమెండామెకున్.

౨౮

అంబుజహితండు, గగనప్రయాణవశతఁ
దడవుజేసెనని వియోగతప్తయగుచు
కడకుదాసిన పాలయల్కఁ గడలుకొనగఁ
గన్నులెఱుపామె; సవరదిక్కుంతకంత.—

౩౦

పరగమిన్నేటి తరగలపై ప్రియాశిఁ
గూడినల్లాపములఁ దేలియాడుచుండు
కొదమరాయంబ లట్టులఁ జదలతార
కొగఁగముపాడనూపె; దిక్తటమువెలుగ.

39

చంద్రుడుదయించె సత్కళాసాంద్రుడగుమ
తామరసవిలాసినులు శేత్రములుమాసె,
కలువపడతులు మదమున కనులఁజెఱచె,
యెట్టివాడైన జగతిమెప్పింపఁగలడె?

39

మొగులు పరదాలలోనుండి తొగలతేఱు
మరియుచున్నాఁడు దాగురు మాతలాఁడ,
చలువచెన్నెల చిటునవ్వు తగుమఁజూప
యున్నతంబైన పదవియం దుంటి ననుచు

33

కాశ్యకఁగఁ బ్రాకుసుతుని యంకమ్ముఁజేర్చి
బిడ్డలును, నీవు, తల్లియుఁ బ్రియమెలర్ప
వారగించుఁడీ వేగ—పిండాఁబోసి
నట్లుకొయువెన్నెల బైట హాయి గలుగ.

34

బుడుత లొనరించు మరిపెంపు నుడులకలరి
పొడుపుకథలచె నొకకొంత ప్రాప్తుఁగడవి
బైవమునునెంచి, వేగనందాకగాధ
నిద్ర విశ్రాంతిఁ గొనుమ—వి నిర్మలముగ.

35

అనఘులు, లోకమాన్యులు, మహాత్ములు, దాసులు, విశ్వదాతలుకా
చినయవివేకులైన పదివేపుర కీవనుజుండవై ధరకా
ఘనతర కీర్తివంతుడవు గావలసిల్లుట దేశమాత పాం
దిన గత జన్మకర్మసము దీర్ల శుభఃఫల మింతసత్యహా.

36

